

ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ «КОМПЛЕКС МАЛЬОВНИЧИХ СКЕЛЬ З ЛІСОНАСАДЖЕННЯМИ НА ГОРІ СОКОЛОВЕЦЬ»

Здійснено спробу групування численних виходів пісковика в межах та на околицях пам'ятки природи «Комплекс мальовничих скель з лісонасадженнями на горі Соколовець» за розміщенням відносно поселень у с. Ямельниця, досліджено, які з різновидів форм скельних утворень можна зустріти на даній території..

Ключові слова: скеля, скельна форма, скельний комплекс, ямельницькі скелі.

Постановка проблеми. Скелі та скельні комплекси Українських Карпат останнім часом стали популярним об'єктом досліджень серед геологів, геоморфологів, спелеологів. Проблема полягає в тому, що кожен дослідник вибирає для себе обмежену кількість ключових ділянок. На території Бескидів добре досліджені лише Скелі Довбуша у с. Бубнище (східний край району) та Урицькі скелі (центральна його частина). Немає єдиного чи повного реєстру ані скель Українських Карпат, далеко не всі території, на яких можна знайти численні скельні утворення, є у природно-заповідному фонді. Тим часом скелі є немовби оплотом при охороні зелених насаджень та інших компонентів природи, адже дуже часто саме на основі скельного комплексу утворюють пам'ятку природи чи інший природно-заповідний об'єкт. В той же час скелі самі по собі – унікальні природні утворення, які потребують охорони, адже вони є і потенційними або й усталеними туристичними об'єктами, і можливим джерелом видобутку популярного будівельного матеріалу, в данному випадку – пісковика.

Аналіз попередніх досліджень. В Україні проблематикою скель, скельно-печерних антропогенних комплексів Карпат, їх охорони займаються М. Рожко, Б. Рідуш, Ю. Зінько. Чимало вітчизняних досліджень базуються на дослідження польського вченого С. Александровіч [3].

Пісковики у селі Ямельниця пісковики рідко згадуються як в науковій, так і в художній літературі. Їх частина зафіксована у переліку територій та об'єктів природно-заповідного фонду як комплексна пам'ятка природи «Комплекс мальовничих скель з лісонасадженнями на горі «Соколовець» у 1984р [5], а коротко вони описані вперше у ілюстрованому довіднику «Геологічні пам'ятки України» у 2006 році [1]. Незважаючи на це, мають популярність серед любителів активного відпочинку. Зокрема, в мережі інтернет можна знайти інформацію про змагання зі скелелазіння, що відбуваються в районі с. Ямельниця [6]

Мета досліджень. Метою статті є аналіз взаєморозташування, типізація скельних утворень в межах та в околицях пам'ятки природи «Комплекс мальовничих скель з лісонасадженнями на горі Соколовець», а також обґрунтування доцільності розширення меж вищезгаданого заповідного об'єкту.

Виклад основного матеріалу. Село Ямельниця площею 2,07 км² розташоване у північній частині Сколівського району Львівської області, на лівобережжі р. Стрий. Природні межі села такі: хребет Комарницьких гір на пн-сх, долина р. Стрий на пд-зх, струмок Сокіл на заході. Посередині, з півночі на південь, село пересікає потічок – притока р. Стрий. У геоморфологічному відношенні с. Ямельниця розташоване у районі Верхньодністерських Бескид, Орівському підрайоні [2].

В с. Ямельниця та на його околицях є чотири основні локалізовані виходи пісковиків. Перший з них розташований перед поселеннями, на південно-східній його окраїні села, другий біля перших житлових будівель, третій – понад крайніми північно-західними хатами і четвертий – на північно-східній окраїні. Відповідно до розташування дамо цим комплексам умовні назви: південно-східний, південно північно-західний та північно-східний.

Керуючись класифікацією польської дослідниці Софії Александровіч [3], автором на всій території досліджень виявлено серед форм, що творять з основою одне ціле, такі типи:

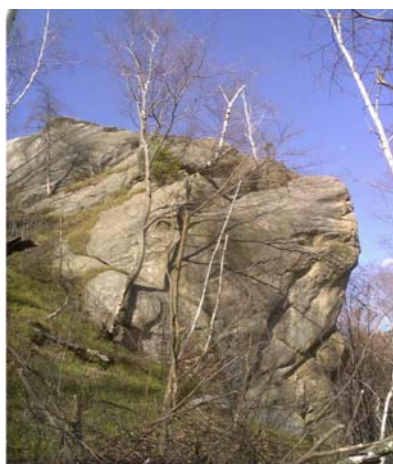
- скельна башта (окремо стояча скеля);
- скельний гриб (скеля вузька в основі і розширена до верху);
- скельна стіна (вертикальне відслонення);
- шпиці (розширена в низу і завужена до верху скеля).

Скельних стін серед форм, вищих 3 м, найбільше – понад 50. Вони зустрічаються на всій території. виділено найбільшу скельну стіну, висота її сягає 40 м (рис. 5) Вона є складовою «підкови» північно-західного комплексу, про яку йтиметься нижче.

Також багато скельних башт – не менше 25-ти. Найбільша скельна башта – у південно-східному комплексі. Це скеля Шията [1] висотою понад 30 м.

Рис.1. Картохема розташування скельних комплексів у с. Ямельниця

Скельна стіна (пд-сх комплекс)

Шпиці (пн-сх комплекс)

Скельний гриб (пн-сх комплекс)

Скельна башта (пд-сх комплекс)

Рис.2. Різноманіття форм ямельницьких скель.

Скельних грибів очевидно не так багато, як інших різновидів, автором помічено 8 таких виходів, а саме 3 у південно-східному та 5 у північно-східному комплексі (рис. 2).

Шпиці також не надто характерні для Ямельниці, однозначно про наявність цих форм можна говорити лише у північно-східному комплексі (рис. 2).

Форм, які відірвані від основи і зміщені, виявлено дуже багато. Їх розміри відносно невеликі (висота до 3 м), а величезна кількість не дозволяє зробити їх точний підрахунок.

У мікрорельєфі ямельницьких скель зустрічаються комірочки вивітрювання, тектонічні тріщини, що піддалися подальшому вивітрюванню, округлі стеження, що виникли, очевидно, внаслідок відмінностей у щільності породи, та діагонально взаєморозміщені смуги (рис. 3). Генезис останніх наразі автором не встановлений.

Рис. 3. Мікрорельєф скельних утворень: 1) комірочки вивітрювання, 2) тріщини, 3) стеження, 4) смуги.

Південно-східний скельний комплекс, включений до вищезгаданої комплексної пам'ятки природи «Комплекс мальовничих скель з лісонасадженнями на горі «Соколовець», вражає різноманіттям розмірів та форм. Зустрічаються пісковики як з дуже вивітряними стінками, так і з гладкими прямовисними. Відносні висоти виходів коливаються від 5 до понад 30 м (рис. 2). Загалом можна нарахувати не менше 20 скель.

До другої скельної групи – південно-західної – включено скельні виходи висотою до від 1 до 10 м. Найбільших з них – два. Перший нависає над дорогою до села та ще один – західніше і вище по схилу над дорогою. Це башти, сильно вивітрені та порушені горизонтальними тріщинами.

Північно-західний скельний комплекс нараховує більше 30 виходів яменського пісковика, висотою від 3 до 30 м і більше. Від інших трьох він яскраво вирізняється формою взаєморозташування найбільших стін – у вигляді підкови, кінці якої «опущені» вниз по південно-східному схилу. Довжина осі «підкови» сягає 200 м, висота скель – 40 м. (рис. 4). Численні прямовисні стінки всередині скельної групи дозволяють припустити, що колись єдине утворення «розсунулось» завдяки гравітаційним процесам. Цікаво, що якщо подивитися на це угруповання скель з південного сходу, то побачимо обриси велетенського сидячого камінного опришка. Мабуть саме тому ямельницькі виходи пісковиків не могли не отримати народної назви «Скелі Довбуша».

Північно-східні скелі здалека виглядають як суцільна скельна стіна, а насправді це ряд скельних башт, стін та шпиць, що простягається з півночі на південь. 7 з них розташовані один біля одного з інтервалами до 5 м (в одному з них – невелика печера), ще 2 – дещо осібно, 30 м нижче по схилу. Дорогою до цих скель можна побачити менші скельні виходи, в тому числі скельний гриб (рис. 2).

Ямельницькі скелі вважаються «типовими ерозійними останцями масивних пісковиків яменської світи» [1]. Проте, згідно геологічної карти, створеної спільно українськими та польськими геологами [4], на території південно-східного скельного комплексу є виходи не яменських, а вигодських пісковиків. Цей факт потребує детальнішої перевірки, але наразі автор не заперечує, що на території досліджень є пісковики як яменської, так і вигодської світи.

Рис. 4. Скельна стіна північно-західного комплексу.

Рис. 5. Північно-східний комплекс.

Висновки. У селі Ямельниця є 4 групи скель, з яких лише одна розташована на території, включеній у природно-заповідний фонд – у пам'ятку природи «Комплекс мальовничих скель з лісонасадженнями на горі Соколовець», а саме – виділений автором південно-східний скельний комплекс. Доцільно було б згрупувати ці скелі в єдиний заповідний об'єкт, чому сприяє і адміністративно-територіальний поділ, (більшість скельних виходів – на території одного села), і

природні межі.

Ямельницькі скелісбезумовно потребують подальшого геоморфологічного вивчення. Є потреба деталізувати їх генезис, морфологію і зокрема мікрорельєф, а також побудувати детальнішу і точнішу карту, з урахуванням типів виходів пісковика (скельна стіна, скельний гриб тощо) та уточненням їх відносної висоти.

Література:

1. Геологічні пам'ятки України: у 3 т. /В.П. Безвинний, С. В. Білецький, О. Б. Бобров та ін. За ред. В. І. Калініна, Д. С. Гурського, І. В. Антакової. – К.: ДІА, 2006. – Т. I. – 152-164 с.
2. Кравчук Я. С. Геоморфологія Скибових Карпат. Львів, Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – с.194-197
3. Zofia Alexandrowicz: The optimum system of tors protection in Poland. *Ochr. Przyr. Ann.* 47: 277-308, 1990, Kraków.
4. Geological map of the Outer Carpasians: bordelands of Poland, Ukraine and Slovakia, 1 : 200 000 - Leszek Jankowski, Robert Korpiciowski, Wojciech Rulko, Vasył Danych, Pavlo Tsarnenko, Juraj Janochko, Stanislav Jacko, 2004
5. www.ecology.lviv.ua/file/pzf/perelic-pzf.doc
6. www.extremeua.com/rus/news/1463

Резюме:

Гаврылив М. З. ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАМЯТКИ ПРИРОДЫ «КОМПЛЕКС ЖИВОПИСНЫХ СКАЛ С ЛЕСОПОСАДКАМИ НА ГОРЕ СОКОЛОВЕЦ».

Осуществлена попытка группирования множественных выходов песчаника в границах и на окрестностях памятника природы «Комплекс живописных скал с лесонасаждениями на горе Соколовец» за размещением относительно поселений в с. Ямельница; исследовано, какие из разнообразия форм скальных образований можно встретить на данной территории.

Ключевые слова: скала, скальная форма, скальный комплекс, ямельницкие скалы.

Summary:

Havryliv M. GEOMORFOLOGYCAL FEATURES OF THE LANDMARK "COMPLEX OF IMPRESSIVE CLIFFS WITH AFFORESTATIONS ON THE SOKOLOVETS HILL". The attempt of grouping of numerous sandstone cliffs in borders and outskirts of the landmark "Complex of impressive cliffs with afforestations on the Sokolovets hill" is realized, towards the allocation of settlements in Yamelnytsya village, placing of cliff types variety is investigated.

Key words: cliff, cliff forms, cliff complex, Yamelnytsya cliffs.

Надійшла 21.03.2010р.

УДК 504.062.4 (477.46)

Сергій КОНЯКІН

ПЕРСПЕКТИВНА ЛОКАЛЬНА ЕКОМЕРЕЖА СМІЛЯНЩИНИ

Запропоновані іноваційні науково-обґрунтовані підходи для формування локальної екомережі Смілянщини. Розглядається процедура планування та етапи її створення. Висвітлено перспективи розвитку екомережі та проблеми, пов'язані з цим.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, біотичне та ландшафтне розмаїття, локальна екомережа, природні ядра, екокоридори, буферні зони, репрезентативність.

Актуальність проблеми. Протягом останніх століть територія Смілянщини зазнала значного антропогенного тиску (сільськогосподарська освоєність району сягнула 62%), внаслідок чого зменшилися площі ландшафтного та біотичного розмаїття. Тому першочерговим завданням є розробка проекту локальної екомережі, що значно підвищить флористичну, фітоценотичну, ландшафтну рідкісність та репрезентативність природно-заповідної мережі Смілянщини, стабілізуватиме екологічну рівновагу, підвищить біопродуктивність екосистем.

Метою роботи є формування перспективної локальної екомережі Смілянщини.

Методологічною основою є Загальноєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного розмаїття, в рамках якої було прийнято рішення про створення Європейської екологічної мережі, Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки та програма створення регіональної екомережі Черкаської області.

Об'єкт дослідження - комплекс природних ландшафтів, екосистем на території природно-заповідної мережі Смілянщини.

Результати та їх обговорення. Процес розбудови локальних (місцевих) екомереж як складових регіонального рівня є актуальним і знаходиться на початковій стадії – розробки методологічних засад їх формування й розвитку.

Смілянський район, розташований в межах Центральної лісостепової області Придніпровської